

Warszawa, dnia 11 kwietnia 2016 r.

KMP. 573.5.2016.JJ

**Raport przedstawicieli Krajowego Mechanizmu Prewencji
z wizytacji Niepublicznego Młodzieżowego Ośrodka Wychowawczego w Rejowcu**

1. Wprowadzenie

Na podstawie artykułu 19 *Protokołu fakultatywnego do Konwencji w sprawie zakazu stosowania tortur oraz innego okrutnego, niehumanitarnego lub poniżającego traktowania albo karania*, przyjętego przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych w Nowym Jorku dnia 18 grudnia 2002 r. (Dz. U. z 2007 r. Nr 30, poz. 192, dalej: OPCAT) oraz działając z upoważnienia Rzecznika Praw Obywatelskich, w dniu 18 marca 2016 r., do Niepublicznego Młodzieżowego Ośrodka Wychowawczego w Rejowcu (zwanego dalej: Ośrodkiem, placówką lub NMOW), udali się przedstawiciele Zespołu „Krajowy Mechanizm Prewencji” (dalej: KMP): dr Marcin Mazur – zastępca Dyrektora Zespołu „Krajowy Mechanizm Prewencji” (prawnik) oraz dr Justyna Józwiak (socjolog, politolog w zakresie resocjalizacji).

Sprawa podjęta została na skutek wniosku, który wpłynął do Biura Rzecznika Praw Obywatelskich w dniu 08.03.2016 r. od osoby proszącej o interwencję w sprawie niewłaściwego traktowania nieletnich umieszczonych w Ośrodku oraz na podstawie artykułu prasowego, który ukazał się w lubelskim dodatku Gazety Wyborczej dnia 03.03.2016 r., pn.: „Wychowankowie <<poprawczaka>> znęcali się nad kolegą. Sprawę bada prokuratura” autorstwa Tomasza Maczulskiego. Uwaga przedstawicieli KMP poświęcona została zatem kwestii zapewnienia bezpieczeństwa nieletnim w placówce oraz ich ochrony przed niewłaściwym traktowaniem.

Przeprowadzone czynności polegały na:

- wysłuchaniu informacji o funkcjonowaniu Ośrodka przedstawionych przez Monikę Tofil - dyrektorkę NMOW oraz Annę Gębicką - wicedyrektorkę;
- przeprowadzeniu rozmów indywidualnych z losowo wybranymi wychowankami Ośrodka;

- przeanalizowaniu dokumentacji Ośrodka związanej z występowaniem niepożądanych zdarzeń z udziałem nieletnich (analizie poddano m.in.: rejestry zdarzeń nadzwyczajnych, rejestry wypadków uczniów i wychowanków oraz dokumentację sporządzoną w tych sprawach, zawiadomienia o podejrzeniu popełnienia przestępstwa skierowane przez dyrektor NMOW do prokuratury lub policji);

Przedstawiciele Krajowego Mechanizmu Prewencji poinformowali kadre kierowniczą Niepublicznego Młodzieżowego Ośrodka Wychowawczego w Rejowcu o wstępnych ustaleniach dokonanych w ramach powyższych czynności, a także wysłuchali ich uwag i wyjaśnień.

Po zakończeniu wizytacji przeanalizowano dokumenty oraz notatki służbowe związane z funkcjonowaniem placówki (np. Statut NMOW i Regulamin wychowanków, procedurę przyjęcia wychowanka/ki do NMOW, procedurę postępowania w przypadku zaistnienia sytuacji zagrażającej zdrowiu i bezpieczeństwu wychowanków, procedurę postępowania w przypadku zaistnienia sytuacji samookaleczania, próby samobójczej oraz innych przejawów autodestrukcji, procedurę postępowania w przypadku zaistnienia wypadku nadzwyczajnego). Zapoznano się także z danymi uzyskanymi z Komisariatu Policji w Rejowcu.

2. Informacje ogólne

Niepubliczny Młodzieżowy Ośrodek Wychowawczy w Rejowcu przeznaczony jest dla 144 nieletnich chłopców i dziewcząt niedostosowanych społecznie. Organem prowadzącym Ośrodek jest firma ALMI-EDU Monika Tofil z siedzibą w Chełmie, zaś nadzór pedagogiczny nad jego działalnością sprawuje Kurator Oświaty w Lublinie. Jest to niepubliczna placówka nieferyjna o charakterze resocjalizacyjno - wychowawczym zapewniająca wychowankom opiekę całodobową. Placówka rozpoczęła swoją działalność we wrześniu 2013 r. w budynku dawnej szkoły w Rejowcu.

Dyrektor NMOW przekazała, że w dniu wizytacji w placówce obecnych było 78 wychowanków. Poza nimi, trzy osoby przebywały w szpitalu psychiatrycznym w ramach hospitalizacji. Dane uzyskane przez przedstawicieli KMP z Ośrodka Rozwoju Edukacji (ORE) są jednak inne. Wg danych z ORE w dniu wizytacji odnotowano 97 skierowań nieletnich do NMOW w Rejowcu, przy czym trzech wychowanków nie zostało jeszcze doprowadzonych. W związku z powyższym, przedstawiciele KMP zwracają się z prośbą do dyrektora NMOW w Rejowcu o wyjaśnienie rozbieżności w przekazanych informacjach.

W placówce funkcjonuje 7 grup wychowawczych (4 dla chłopców, 3 dla dziewcząt). W dniu wizytacji liczba nieletnich w grupach wychowawczych nie przekraczała 12 osób, co jest

zgodne z § 18 ust. 2 rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 12 maja 2011 r. w sprawie rodzajów i szczegółowych zasad działania placówek publicznych, warunków pobytu dzieci i młodzieży w tych placówkach oraz wysokości i zasad odpłatności wnoszonej przez rodziców za pobyt ich dzieci w tych placówkach (Dz. U. Nr 109, poz. 631, dalej zwane).

W ramach Ośrodka funkcjonuje: internat dla chłopców i internat dla dziewcząt, Szkoła Podstawowa Specjalna, Gimnazjum Specjalne, Liceum Ogólnokształcące Specjalne, Technikum Specjalne oraz Zasadnicza Szkoła Zawodowa.

3. Bezpieczeństwo nieletnich i ich ochrona przed niewłaściwym traktowaniem

Ostatnie doniesienia medialne (artykuły prasowe pn.: „Wychowankowie <<poprawczaka>> znęcali się nad kolegą. Sprawę bada prokuratura” T. Maczulskiego, opublikowanego w dodatku lubelskim Gazety Wyborczej dnia 03.03.2016 r., „Ośrodek gwałtu i rozboju” A. Grabka opublikowanego w tygodniku Wprost dnia 21.03.2016 r. oraz reportaż TVN Uwaga „Przemoc w młodzieżowym ośrodku wychowawczym” wyemitowany 23.03.2016 r.) informowały o niepokojących zdarzeniach z udziałem nieletnich NMOW.

Do szczególnie drastycznego zdarzenia doszło 23.02.2016 r. Z ustaleń Prokuratury Rejonowej w Krasnymstawie wynika, że w tym dniu jeden z nieletnich, działając w porozumieniu z innym nieletnim, przez około godziny znęcał się ze szczególnym okrucieństwem fizycznie i psychicznie nad wychowankiem tego Ośrodka (który przebywał w nim od miesiąca).

Przedstawiciele KMP zapoznali się z zabezpieczonym przez dyrektor NMOW nagraniem z monitoringu z korytarza, na którym usytuowana jest toaleta, w której doszło do zdarzenia. Nagranie potwierdza, że w tym czasie (między godziną 11.00 a 12.00) do toalety wchodziło kilkakrotnie pokrzywdzony, podejrzani oraz inni wychowankowie. W NMOW trwały akurat ferie, w grupie odbywało się sprzątanie, a chłopcy wykonywali swoje obowiązki. Dyżur wychowawczy pełniły 2 wychowawczynie. Jedna z nich zatrudniona jest w Ośrodku od października 2013 r., zaś druga zaledwie od 4 miesięcy (od 26.10.2015 r.). W trakcie zdarzenia w grupie wychowawczej znajdowała się natomiast tylko jedna wychowawczynie (o krótszym stażu pracy), gdyż druga przeprowadzała rozmowę z rodzicami wychowanków i przebywała poza grupą wychowawczą. Trudno jednoznacznie ustalić, w którym dokładnie momencie miało miejsce zdarzenie. Nagranie z monitoringu pokazuje, że przez cały czas (między godz.: 11.00-12.00) na korytarzu panował ruch. Wychowankowie ciągle wychodzili i wychodzi do toalety, zaglądała tam również kilkakrotnie wychowawczynie. Po dwóch godzinach od zdarzenia pokrzywdzony udał się na rozmowę z wychowawczynią,

której wszystko opowiedział, a następnie został przewieziony do szpitala w celu konsultacji medycznej. Dyrektor Ośrodka poinformowała matkę poszkodowanego o zaistniałym zdarzeniu. W szpitalu chłopiec konsultowany był również przez psychologa klinicznego. Po opuszczeniu szpitala wychowanek został skierowany do innego ośrodka. Sprawa została zgłoszona na policję dwa dni po zdarzeniu (25.02.2016 r.). Dyrektor NMOW wyjaśniła, iż priorytetem było zapewnienie bezpieczeństwa poszkodowanemu nieletniemu oraz pozyskanie jego zgody na złożenie zeznań. Zabezpieczony wówczas został zapis z monitoringu. Wobec sprawcy zdarzenia Sąd Rejonowy w Krasnymstawie zastosował tymczasowy areszt. Natomiast wychowanek, który z nim współpracował, przebywał w dniu wizytacji na przepustce związanej z leczeniem psychiatrycznym.

Wyjaśnienia Dyrektora NMOW dotyczące braku niezwłocznego zawiadomienia o podejrzeniu popełnienia przestępstwa budzą wątpliwości, albowiem w przypadku przestępstw ściganych z urzędu (a takim jest znęcanie się) nie ma obowiązku uzyskiwania zgody pokrzywdzonego. Dyrektor takiej placówki winien także respektować zapis art. 4 § 3 ustawy z dnia 26 października 1982 r. *o postępowaniu w sprawach nieletnich* (Dz. U. z 2014 r. poz. 382, ze zm.), który stanowi, że „instytucje państwowe i organizacje społeczne, które w związku ze swą działalnością dowiedziały się o popełnieniu przez nieletniego czynu karalnego ściganego z urzędu, są obowiązane niezwłocznie zawiadomić o tym sąd rodzinny lub Policję oraz przedsięwziąć czynności niecierpiące zwłoki, aby nie dopuścić do zatarcia śladów i dowodów popełnienia czynu”. Jak słusznie podnosi się w doktrynie „obowiązek niezwłocznego zawiadomienia sądu rodzinnego lub Policji spoczywa na kierownictwie danej instytucji państwowej czy organizacji”¹.

Zdarzenie to świadczy o dużym poziomie agresji pomiędzy wychowanekami, bowiem mimo że znęcanie się miało okrutny charakter, nikt z wychowanków nie zareagował. Wielu z nich wchodziło w tym czasie do łazienki i zapewne zdawało sobie sprawę z tego, co się w niej dzieje. Zawiodła także opieka i nadzór personelu, który był w pobliżu, również wielokrotnie wchodził do łazienki, jednak nie dostrzegł niepokojących sygnałów.

Z dokumentacji NMOW wynika, że do innego zdarzenia doszło z kolei 26.01.2016 r. W tym dniu, ok. 14.30, wychowanek (przyjęty tego dnia do placówki) został pobity przez innego wychowanka. Wychowawca zauważył, że nieletni krwawi z nosa. Nieletni zapytany o przyczynę urazu wskazał, że uderzył się o łóżko. Podopiecznego natychmiast przewieziono do szpitala. Dopiero tam chłopiec przyznał, że został pobity przez innego wychowanka. Po

---

¹ P. Górecki, S. Stachowiak, Ustawa o postępowaniu w sprawach nieletnich. Komentarz, Program LEX.

kilku godzinach pokrzywdzony nieletni wyszedł ze szpitala na własne żądanie, lecz nie wrócił do placówki. Dyrektor Ośrodka, po powzięciu informacji o pobiciu nieletniego oraz jego ucieczce ze szpitala, zgłosiła sprawę na policję. Już następnego dnia Komisariat Policji powiadomił, że nieletni się odnalazł i został przekazany pod opiekę babci. Matka nieletniego skierowała natomiast pismo do właściwego sądu, w którym opisała zdarzenie. Do pisma dołączyła dokumentację medyczną, wskazującą na doznanie przez nieletniego złamania kości nosa oraz zaświadczenie lekarskie zawierające okresowe zwolnienie nieletniego z zajęć szkolnych. Wobec zaistniałych okoliczności oraz faktu, że nieletni obawiał się o swoje życie i zdrowie i nie chciał wrócić do Ośrodka, sąd zdecydował o wystąpieniu do ORE z prośbą o zmianę placówki.

Analiza dokumentacji placówki oraz informacje uzyskane z Komisariatu Policji w Rejowcu świadczą, że przypadków agresji fizycznej i psychicznej między wychowankami jest znacznie więcej.

Z informacji uzyskanych z Komisariatu Policji w Rejowcu wynika, że funkcjonariusze każdego roku podejmują kilkanaście interwencji w Ośrodku. W 2014 r. było ich 15, z czego połowa z nich dotyczyła pobicie wychowanków przez innych wychowanków. Policjanci interweniowali także w związku z: rozbojem na szkodę wychowanka NMOW przez 4 wychowanków, wymuszeniem rozbójniczym dokonany przez wychowanka na wychowanku NMOW oraz kierowaniem gróźb i znieważeniem wychowawcy. W 2015 r. sytuacja przedstawiała się podobnie. Wśród 11 interwencji policji na terenie Ośrodka trzy były na prośbę wychowawcy Ośrodka o sprawdzenie stanu trzeźwości wychowanków. Ponadto w analizowanym roku Policja otrzymała zgłoszenie personelu placówki o wprowadzeniu się w stan odurzenia alkoholowego kilku wychowanek NMOW. Jedna z dziewcząt dokonała wówczas samookaleczenia (wezвано pogotowie, które zabrało nieletnią do szpitala). Policja odebrała także zgłoszenie dotyczące znalezienia na boisku NMOW nieprzytomnej z powodu nadużycia alkoholu nieletniej, która również została zabrana przez pogotowie do szpitala. Inne interwencje funkcjonariuszy dotyczyły: zgłoszenia kradzieży pieniędzy na terenie NMOW, kierowania gróźb i naruszenia nietykalności cielesnej wychowanka przez innych wychowanków, agresywnego zachowywania się jednego z podopiecznych oraz uszkodzenia ciała osoby poza terenem NMOW (na tzw. „melinie”), gdzie przebywali dwaj wychowankowie NMOW. W 2016 r. policja interweniowała dwukrotnie w związku z 3 nietrzeźwymi awanturującymi się wychowankami (zgłoszenie wychowawcy).

Corocznie do Komisariatu Policji w Rejowcu dyrektor NMOW kieruje kilkanaście zawiadomień o podejrzeniu popełnienia przestępstwa przez nieletnich, które w większość

dotyczą agresji rówieśniczej. Z danych policyjnych wynika bowiem, że od 2014 r. do Komisariatu wpłynęły zawiadomienia związane m.in. z następującymi podejrzeniami przestępstw:

- kierowanie przed nieletniego gróźb karalnych pod adresem innego wychowanka NMOW;
- dokonanie rozboju przez 6 osób, w tym 3 nieletnich, na osobie, której skradli 2 paczki papierosów wartości 25 zł.;
- pobicie podopiecznego NMOW przez 3 osoby, w tym nieletniego;
- znęcanie się podopiecznych NMOW nad innym wychowankiem poprzez bicie go, kopanie oraz ubliżanie;
- uporczywe nękanie dokonywane przez wychowankę NMOW nad inną wychowanką poprzez pobicie, czym naraziła ją na bezpośrednie niebezpieczeństwo utraty życia;
- pobicie przez dwóch nieletnich innego nieletniego poprzez zadawanie ciosów w głowę i klatkę piersiową;
- pobicie wychowanka NMOW przez innego podopiecznego;
- pobicie przez 3 nieletnie innej wychowanki;
- kierowanie gróźb karalnych, nękanie i pobicie wychowanka przez innych podopiecznych NMOW;
- dokonanie przez wychowanka NMOW wymuszenia rozbójniczego w postaci doładowań konta na grze internetowej na szkodę innego wychowanka;
- pobicie wychowanki przez dwie inne podopieczne NMOW;
- pobicie wychowanka przez nieustalonych sprawców będących podopiecznymi NMOW;
- dokonanie przez 3 wychowanków rozboju polegającego na pobiciu innego nieletniego i zabraniu mu elektronicznego papierosa;
- kilkakrotne pobicie przez wychowanków NMOW innego wychowanka powodując u niego ogólne obrażenia ciała;
- wypadnięcie wychowanka z okna 3 pietra, w wyniku czego doznał uszkodzenia śledziony, pólamań żeber i odmy płucnej;
- kierowanie gróźb karalnych przez jednego wychowanka wobec drugiego;
- pobicie przez 3 wychowanków innego wychowanka powodując u niego ogólne obrażenia;
- znęcanie się fizyczne i psychiczne nad wychowanką NMOW przez inną podopieczną;
- znęcanie się fizyczne i psychiczne nad wychowanką NMOW przez inną podopieczną;
- pobicie wychowanka NMOW przez innego podopiecznego Ośrodka skutkującego złamaniem nosa;
- dokonanie uszkodzenia ciała podopiecznego NMOW przez innych wychowanków.

Wielokrotnie zgłoszenia dotyczyły również znieważania wychowawców oraz kierowania wobec nich gróźb karalnych.

W latach 2015-2016 dyrektor placówki złożyła ponadto 5 zawiadomień do Prokuratury Rejonowej w Krasnymstawie, które dotyczyły: kradzieży leków przez wychowanków, pobicia wychowanka, znieważenia wychowawcy, niewłaściwego zachowania zagrażającego zdrowiu i bezpieczeństwu wychowanki, zastraszania innej wychowanki.

Zaprezentowane powyżej dane świadczą o tym, że w Ośrodku problem agresji między wychowankami jest bardzo poważny. Skala tego zjawiska niewątpliwie ma wpływ na bezpieczeństwo nieletnich, a także pracowników placówki.

Informacje uzyskane od nieletnich umieszczonych w NMOW również są bardzo niepokojące. Rozmowy z nowoprzyjętymi wychowankami wskazują bowiem na obecność „drugiego życia” w placówce. Nieletni wskazywali, że wychowankowie, którzy przebywają w Ośrodku od dawna, zapoznają nowoprzyjętych z zasadami w nim panującymi. Owe zasady są ściśle związane z podkulturą panującą wśród wychowanków (np. nie frajerzyć, konflikty rozwiązywać między sobą, nie zgłaszać ich do pracowników, nie kąpać się w trzecim prysznicu, bo się zostanie „przestrzelonym”, etc.). Wychowankowie wskazywali, że najtrudniejsze są pierwsze 2 tygodnie. W każdej grupie znajduje się bowiem nieformalny jej „przywódca”, który dyktuje warunki pobytu i „sprawdza” nowego wychowanka. Z relacji wychowanków wynika zatem, że w Ośrodku panują niepisane zasady postępowania oraz charakterystyczne dla „drugiego życia” normy, rytuały, wartości, a także specyficzny język. W ocenie przedstawicieli KMP, efektem tak silnie rozwiniętego „drugiego życia” są liczne przypadki agresji wśród wychowanków.

Innym problemem w placówce są także liczne ucieczki nieletnich z Ośrodka. Z informacji uzyskanych od Policji wynika, że w ostatnich latach skala zjawiska przedstawiała się następująco: w 2014 r. odnotowano 28 ucieczek, w 2015 r. – 82, zaś w 2016 r. – 32. Należy zaznaczyć, że dane te nieco różnią się od tych uzyskanych od dyrektor NMOW. Z informacji przekazanych podczas wizytacji wynika bowiem, że w 2015 r. odnotowano 55 ucieczek (dyrekcja Ośrodka zaznaczyła, że są to oddalenia powyżej 24 godzin), zaś 7 nieletnich skreślono z listy wychowanków w związku z ich 4-tygodniową nieobecnością w Ośrodku. W sytuacji, gdy dochodzi do ucieczki, w placówce sporządzany jest tzw. meldunek o ucieczce oraz przekazywana jest informacja do sądu i na Policję. Analiza opisu ucieczek w 2016 r. zawarta w meldunkach wskazuje, że najczęściej dochodzi do nich w trakcie spaceru z wychowawcą (w 2016 r. miało miejsce 11 takich przypadków) oraz z terenu Ośrodka (12), ponadto nieletni oddalali się podczas wyjazdów poza placówkę (np. na wycieczkę, do

dentysty). Przyczyną tak licznych uciezek może być niezapewnienie wystarczającej opieki wychowawczej. Z ustaleń poczynionych podczas wizytacji wynika bowiem, że spacer kilkunastu lub kilkudziesięciu wychowanków odbywa się w asyście zaledwie 1 wychowawcy.

W ocenie przedstawicieli KMP częste ucieczki wychowanków w dużej mierze świadczą o panującej w danym ośrodku atmosferze, co często potwierdzają spostrzeżenia pracowników Krajowego Mechanizmu Prewencji, odnotowywane podczas wizytacji. Już z samej definicji, pojęcie „ucieczka” oznacza uciekanie „skądś”, przed „czymś” nieprzyjemnym, niebezpiecznym. W efekcie nieletni, który winien być w ośrodku, znajduje się bez opieki w miejscu często nieznanym pracownikom placówki. Są to zdarzenia, które mogą powodować zagrożenie dla zdrowia lub życia wychowanka, mogą również przyczynić się do zagrożenia i naruszenia bezpieczeństwa placówki.

4. Nadzór sądowy i pedagogiczny nad funkcjonowaniem Ośrodka

Placówka była wielokrotnie kontrolowana przez sędziego Sądu Rejonowego w Krasnymstawie oraz przez Kuratorium Oświaty w Lublinie. Wśród pięciu ostatnich kontroli sędziego Sądu Rejonowego w Krasnymstawie, trzy podjęte zostały w związku z wpłynięciem anonimowych doniesień o niepokojących zdarzeniach mających miejsce w placówce.

Pierwsza taka kontrola odbyła się 3.03.2015 r. Ze sprawozdania sędziego SR w Krasnymstawie z dnia 13.03.2015 r. wynika, że miała ona miejsce w związku z anonimowym doniesieniem, które wpłynęło do Sądu Rejonowego w Jaśle. Anonim wskazywał na nieprawidłowości w funkcjonowaniu placówki zgłaszanych w toku postępowania z wniosku rodziców nieletniego i z udziałem nieletniego w przedmiocie uchylecia środka wychowawczego. Nieletni i jego rodzice złożyli wówczas wyjaśnienia, z których wynikało, że nieletni podczas pobytu w placówce był ofiarą kradzieży rzeczy osobistych oraz naruszenia nietykalności cielesnej. W związku z tym, nieletni i jego rodzice wnosili o uchylecie środka wychowawczego. Sąd uznał jednak, że materiały z akt sprawy nie zawierają dowodów w sprawie oprócz przesłuchaniem nieletniego, zaś ocena sposobu funkcjonowania Ośrodka oparta wyłącznie na podstawie wyjaśnień nieletniego oraz jego rodziców nie może być obiektywna. Uwagi dotyczące funkcjonowania wychowanków placówki w zakresie opisywanych zdarzeń nie były przez nieletniego i jego najbliższych zgłaszane personelowi placówki. Z wyjaśnień dyrektora NMOW wynikało, że rzeczywiście 2-krotnie doszło do zdarzeń z udziałem nieletniego, które zostały określone jako „nieszczęśliwe przypadki”. Po zbadaniu treści anonimu sędziego wizytujący nie wydał zaleceń pokontrolnych.

Druga doraźna kontrola sędziego SR w Krasnymstawie miała miejsce 2.04.2015 r. i również związana była z anonimem, który wpłynął do Ministerstwa Sprawiedliwości o nieprawidłowościach w zakresie naruszania praw nieletnich. W tym przypadku sędzia wizytujący także nie wskazał żadnych zaleceń. W sprawozdaniu pokontrolnym napisał ponadto, że w okresie od sierpnia 2014 r. do 2 kwietnia 2015 r. NMOW był 3 razy wizytowany przez sędziego. Podczas tych kontroli nie stwierdzono nieprawidłowości w funkcjonowaniu placówki. Kolejna kontrola odbyła się 6.07.2015 r. w związku z anonimem, który wpłynął do Ministerstwa Sprawiedliwości o nieprawidłowościach związanych ze zdarzeniem polegającym na ucieczce 3 dziewcząt w dniu 9.05.2015 r. Tym razem sędzia SR w Krasnymstawie również nie dostrzegł nieprawidłowości.

Dwie pozostałe kontrole o charakterze ogólnym, niezwiązane z anonimowymi doniesieniami, miały miejsce 27.08.2014 r. oraz 18.05.2015 r. Ze sprawozdań pokontrolnych wynika, że nie wydano żadnych zaleceń, zaś funkcjonowanie i praca kadry Ośrodka nie nasuwały zastrzeżeń.

W 2015 r. Ośrodek był czterokrotnie kontrolowany przez Kuratorium Oświaty w Lublinie. Pierwsza kontrola odbyła się w dniu 12.03.2015 r. na wniosek Rzecznika Praw Dziecka. Przedstawiciel Kuratorium wydał zalecenia dotyczące m.in. usunięcia z Regulaminu NMOW kary w postaci przeniesienia do innego Ośrodka, ujednolicenia w dokumentacji placówki systemu nagród i konsekwencji (regulamin i system oceniania wychowanka nie były jednobrzmiące). Zalecono zmianę procedury składania skarg oraz dostosowania procedury stosowania środków przymusu bezpośredniego do obowiązujących przepisów. W kwietniu 2015 r. Kuratorium Oświaty w Lublinie opublikował Raport z Ewaluacji Problemowej, który wskazywał na właściwe funkcjonowanie Ośrodka. Kolejne kontrole Kuratorium (przeprowadzone w dniach 12.06.2015 r. oraz 16.11.2015 r.) potwierdziły zrealizowanie wydanych wcześniej zaleceń.

Kluczowe znaczenie miała wizytacja przedstawicieli Rzecznika Praw Dziecka, która odbyła się w dniach 28-29.04.2015 r. W Raporcie powizytacyjnym, który ukazał się w dniu 03.09.2015 r., wskazano m.in. na problem występowania przemocy rówieśniczej, zarówno wśród chłopców, jak i dziewcząt, w postaci agresji fizycznej, wyzwisk, zastraszania, grożenia, pobic, popychania. Zalecenia dotyczyły ponadto wyeliminowania nieprawidłowości w dokumentacji Ośrodka.

5. Działania podejmowane przez dyrektor NMOW w Rejowcu w celu wyeliminowania niepożądanych zdarzeń z udziałem nieletnich

W celu zapewnienia bezpieczeństwa nieletnich oraz polepszenia atmosfery wychowawczej w Ośrodku, a także w odpowiedzi na wnioski płynące z wyżej opisywanych kontroli, dyrektor NMOW podjęła działania polegające m.in. na: zmianie Regulaminu i Statutu placówki, ujednoczeniu dokumentów opisujących system nagradzania i karania podopiecznych, opracowaniu procedur w zakresie przyjęcia wychowanka/ki do NMOW, postępowania w przypadku zaistnienia sytuacji zagrażającej zdrowiu i bezpieczeństwu wychowanków, postępowania w przypadku zaistnienia sytuacji samookaleczenia, próby samobójczej oraz innych przejawów autodestrukcji, postępowania w przypadku zaistnienia wypadku nadzwyczajnego. W ocenie przedstawicieli KMP dokumentacja ta prowadzona jest prawidłowo. Wykonano w Ośrodku ankietę wśród wychowanków mającą na celu diagnozę występowania przemocy fizycznej i psychicznej. Wyniki z badań wykorzystano do planowania działań eliminujących niepożądane zjawiska. Jak poinformowała dyrektor Ośrodka, na rok szkolny 2015/2016 opracowany został *Program eliminowania zachowań agresywnych*.

W ośrodku działa monitoring wizyjny – ok 30 kamer usytuowanych na korytarzach, klatkach schodowych, świetlicach, auli i jadalni. Dyrektor NMOW lub wyznaczony pracownik dokonują wrywkowo przeglądu z kamer, sprawując nadzór nad nieletnimi i pracownikami. Z relacji dyrektor NMOW wynika, że dzięki nagraniom z monitoringu ujawniano w 2015 r. nieprawidłowości w pracy jednego z wychowawców, który w rezultacie został zwolniony dyscyplinarnie.

W placówce powołano ponadto samorząd wychowanków, z którym dyrektor wraz z personelem placówki spotyka się systematycznie i analizuje wnioski oraz prośby podopiecznych. Jeden z pracowników Ośrodka pełni funkcję Rzecznika Praw Wychowanków, do którego wychowankowie mogą zwracać się ze swoimi problemami.

Istotne znaczenie ma również powołanie przez dyrektor NMOW zespołu pracowników ds. przeciwdziałania przemocy i agresji. W przypadku zaistnienia sytuacji zagrażającej zdrowiu i bezpieczeństwu wychowanka wymieniony wyżej zespół podejmuje decyzje dotyczące działań wynikających z sytuacji kryzysowej oraz konsekwencji wobec sprawcy/sprawców zdarzenia. Z każdego posiedzenia zespołu sporządzany jest protokół. Do dokumentacji załączana jest także notatka ze zdarzenia opisująca okoliczności jego wystąpienia oraz podjęte działania.

W zależności od rodzaju zdarzenia, jakie wystąpi w placówce, dyrektor NMOW informuje odpowiednie instytucje. Procedury obowiązujące w NMOW wymieniają kilka rodzajów zdarzeń: wypadki nieletniego (np. urazy), wydarzenia nadzwyczajne, sytuacje zagrażające zdrowiu i bezpieczeństwu wychowanków, samookaleczenia, próby samobójcze oraz inne przejawy autodestrukcji.

Procedura postępowania przy wypadku nieletniego informuje, że niezwłocznie zapewnia się wychowankowi opiekę, w szczególności fachową pomoc medyczną. Dyrektor placówki lub osoba przez niego upoważniona zawiadamia rodziców lub opiekunów prawnych nieletniego. O wypadku śmiertelnym, ciężkim lub zbiorowym zawiadamia się właściwy sąd, Kuratorium Oświaty w Lublinie, Policję, organ prowadzący. Procedura opracowana została zgodnie z przepisami rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 31 grudnia 2002 r. w sprawie bezpieczeństwa i higieny w publicznych i niepublicznych szkołach i placówkach (Dz.U. z 2003 r. Nr 6, poz. 69).

Analiza rejestru wypadków uczniów i wychowanków NMOW w Rejowcu, w którym odnotowane są wszelkie urazy doznane przez wychowanków (np. podczas zajęć sportowych) potwierdziła, że do każdego przypadku ujętego w rejestrze dołączone były następujące dokumenty: zgłoszenie wypadku wychowanka, ewentualne polecenia powypadkowe, protokół powypadkowy, zarządzenie o powołaniu zespołu powypadkowego, protokoły przesłuchania świadków. W rejestrze w 2015 r. odnotowano 5 takich wypadków, zaś w 2016 r. - 2.

W Ośrodku prowadzony jest także rejestr wydarzeń nadzwyczajnych. Zgodnie z *Procedurą postępowania w przypadku zaistnienia wypadku nadzwyczajnego* przez wypadek nadzwyczajny należy rozumieć w szczególności: zgon nieletniego lub innej osoby, samobójstwo nieletniego, zgwałcenie nieletniego, pobicie nieletniego skutkujące ciężkim uszczerbkiem na zdrowiu. O fakcie zaistnienia takiego zdarzenia bezzwłocznie informowany jest dyrektor Ośrodka, który powiadamia właściwy sąd, Kuratorium Oświaty w Lublinie, Policję, organ prowadzący placówkę oraz rodziców lub opiekunów prawnych nieletniego. Następnie sporządzany jest raport z wypadku nadzwyczajnego (wzór raportu stanowi załącznik do procedury). W rejestrze wydarzeń nadzwyczajnych odnotowano, że w 2015 r. miało miejsce jedno takie zdarzenie – silne uderzenie pięścią w brzuch przez wychowanka NMOW innego nieletniego powodujące poważne obrażenie ciała. W 2016 r. nie odnotowano żadnych zdarzeń.

Z kolei *Procedura postępowania w przypadku zaistnienia sytuacji zagrażającej zdrowiu i bezpieczeństwu wychowanków* określa sposób postępowania w przypadku zaistnienia sytuacji wskazującej na niewłaściwe zachowanie wychowanka wobec innego podopiecznego

niosących znamiona agresji i przemocy, w szczególności pobicia, zastraszania, wymuszania, jak i zachowań wychowanków bezpośrednio zagrażających życiu i zdrowiu własnemu oraz innych wychowanków i pracowników. Zgodnie z procedurą wychowawca, który poweźmie informacje o takim zdarzeniu powinien otoczyć opieką wychowanka, udzielić mu niezbędnej pomocy, w razie konieczności wezwać lekarza, oraz ustalić okoliczności zdarzenia i przekazać je dyrektorowi placówki. W szczególnie drastycznych przypadkach, skutkujących u pokrzywdzonego uszczerbkiem na zdrowiu, dyrektor powiadamia Policję, właściwy sąd i opiekunów nieletniego. W ocenie przedstawicieli KMP dyrektor NMOW nie jest uprawniony do oceny prawnokarnej czynów zabronionych popełnianych przez lub na szkodę nieletnich i o wszystkich takich zdarzeniach winien w myśl przywołanego już art. 4 §3 u.p.n. informować odpowiednie władze.

Zgodnie z Procedurą postępowania w przypadku zaistnienia samookaleczenia, próby samobójczej oraz innych przejawów autodestrukcji wychowawca ujawniający takie zdarzenia zobowiązany jest do udzielenia pierwszej pomocy przedmedycznej, jeśli wymaga tego skala uszczerbku na zdrowiu niezwłocznie powiadamiane jest pogotowie lub lekarz. W przypadku próby samobójczej nieletniego poddaje się konsultacji psychiatrycznej. O próbie samobójczej informowany jest niezwłocznie dyrektor Ośrodka.

Przyjęta w NMOW kategoryzacja zdarzeń powoduje, że informacja tylko o niektórych z nich dociera do organów sprawujących nadzór np. wydarzenia nadzwyczajne, śmiertelne, ciężki lub zbiorowy wypadek, drastyczne zdarzenia, skutkujące u pokrzywdzonego uszczerbkiem na zdrowiu. Natomiast w przypadku pozostałych zdarzeń zawiadamiany jest dyrektor Ośrodka lub Policja, o czym świadczą liczne zgłoszenia do Komisariatu Policji w Rejowcu.

Przepisy prawne odnoszące się do funkcjonowania młodzieżowych ośrodków wychowawczych nie zawierają definicji wydarzeń nadzwyczajnych oraz nie określają sposobu postępowania w przypadku zaistnienia np. przemocy wśród wychowanków, zgwałcenia, pobic, zastraszania, znęcania się, etc. Nie nakładają także na dyrektorów placówek obowiązku prowadzenia rejestru wydarzeń nadzwyczajnych. Jedynie rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 31 grudnia 2002 r. w sprawie bezpieczeństwa i higieny w publicznych i niepublicznych szkołach i placówkach (Dz.U. z 2003 r. Nr 6, poz. 69, ze zm.) określa sposób postępowania w sytuacji wystąpienia wypadku nieletniego, zaś § 10 rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 27 grudnia 2011 r. w sprawie szczegółowych zasad kierowania, przyjmowania, przenoszenia, zwalniania i pobytu nieletnich w młodzieżowym ośrodku wychowawczym (Dz. U. Nr 296, poz. 1755) instruuje, że

w przypadku ucieczki nieletniego dyrektor ośrodka powiadamia o tym najbliższą jednostkę Policji, jednostkę Policji w miejscu zamieszkania nieletniego oraz właściwy sąd rodzinny. W pozostałych przypadkach dyrektorzy ośrodków sami określają procedury i sposób postępowania.

Na potrzebę wprowadzenia definicji i katalogu wydarzeń nadzwyczajnych oraz uporządkowania kwestii ich dokumentowania Rzecznik Praw Obywatelskich wskazywał już w 2008 r. (RPO-596719-VII-1106/08) oraz w 2010 r. (RPO-637247-VII-11006/09/JJ). Zwrócił wówczas uwagę, że brak w przepisach prawnych katalogu i definicji „wydarzeń nadzwyczajnych” powoduje dowolność w interpretacji poszczególnych sytuacji. W efekcie, w wielu przypadkach informacja o wydarzeniach nadzwyczajnych nie trafia do organów sprawujących nadzór pedagogiczny. Prowadziło to do braku wiedzy wśród kuratorów oświaty na temat rzeczywistych rozmiarów problemu w danej placówce, co z kolei uniemożliwiało dokonanie rzetelnej oceny pod kątem zapewnienia bezpieczeństwa wychowankom oraz zwrócenia uwagi w ramach nadzoru pedagogicznego na młodzieżowe ośrodki wychowawcze, w których liczba takich zdarzeń jest wyjątkowo wysoka.

W ocenie przedstawicieli KMP, wiedza w tym zakresie jest szczególnie ważna, nie tyle z powodu kreowania właściwej „polityki” resocjalizacyjnej i podejmowania odpowiednich działań, co wynika z konieczności zapewnienia wychowankom ośrodków warunków bezpiecznego pobytu, o czym mówi § 6 rozporządzenia Ministra Edukacji i Sportu z dnia 27 grudnia 2011 r. w *sprawie szczegółowych zasad kierowania, przyjmowania, przenoszenia, zwalniania i pobytu nieletnich w młodzieżowym ośrodku wychowawczym i młodzieżowym ośrodku socjoterapii* (Dz. U. z 2011 r. Nr 296, poz. 1755), co Rzecznik Praw Obywatelskich sygnalizował już w wystąpieniu generalnym z dnia 27.01.2010 r. (RPO-637247-VII-11006/09/JJ). Podsekretarz Ministerstwa Edukacji Narodowej w swojej odpowiedzi z dnia 31.03.2010 r. (DZSE-2-EM-043-60/2010) wskazał, że kwestia wprowadzenia do obowiązujących przepisów prawnych definicji i katalogu wydarzeń nadzwyczajnych wymaga uzupełnienia przepisów ustawy o postępowaniu w sprawach nieletnich i obiecał nakreślić problem resortowi sprawiedliwości.

Efektem tej korespondencji było również skierowanie przez Minister Edukacji Narodowej pisma do dyrektorów młodzieżowych ośrodków wychowawczych z prośbą o prowadzenie w placówkach rejestru zdarzeń nadzwyczajnych oraz przesyłanie do Biura Rzecznika Praw Obywatelskich informacji o następujących zdarzeniach: zgonach nieletniego lub innej osoby, samobójstwach nieletniego, zgwałceniach nieletniego, pobiciach nieletniego

skutkujące ciężkim uszczerbkiem na zdrowiu. Zdarzenia są w dalszym ciągu analizowane przez pracowników Biura Rzecznika Praw Obywatelskich. W swoich wystąpieniach generalnych Rzecznik Praw Obywatelskich dążył jednak przede wszystkim do tego, aby to organ sprawujący nadzór pedagogiczny informowany był przez dyrektorów ośrodka o wszystkich zdarzeniach mających wpływ na bezpieczeństwo nieletnich lub placówek, aby móc w odpowiednim momencie podjąć prewencyjne działania.

Sprawa wizytowanego Ośrodka pokazuje, że problem jest w dalszym ciągu aktualny. Mimo licznych kontroli prowadzonych w NMOW w Rejowcu przez Kuratorium Oświaty w Lublinie oraz sędziego rodzinnego nie poruszano problemu właściwego zapewnienia bezpieczeństwa wychowankom. Wizytowany Ośrodek jest placówką nową, działającą od 2013 r. Właśnie takie ośrodki, z nieuformowaną i zespoloną jeszcze kadrą wychowawczą, wymagają szczególnego nadzoru pedagogicznego, który w tym przypadku zawiódł. Corocznie do Komisariatu Policji w Rejowcu wpływa kilkanaście zawiadomień o podejrzeniu popełnienia przestępstwa, dochodzi między wychowankami do bójek, pobić, wymuszeń, zastraszania, w 2015 r. miały miejsce 82 ucieczki. Tymczasem problemy te nie były przedmiotem analizy organu sprawującego nadzór pedagogiczny. Mogło to wynikać z tego, że do Kuratorium Oświaty wpływały tylko te informacje, które zostały w *Procedurze postępowania w przypadku zaistnienia wypadku nadzwyczajnego* zdefiniowane jako „wypadki nadzwyczajne”, zaś pozostałe zdarzenia (np. pobicia) nie były uwzględniane.

Mimo tego, że Ośrodek zapewnia dobre warunki bytowe oraz bogatą ofertę zajęć pozalekcyjnych (kursów, kół zainteresowań, wycieczek, etc.) dochodzi w nim do poważnych zdarzeń godzących w bezpieczeństwo podopiecznych. W ocenie przedstawicieli KMP, przyczyną trudnych relacji panujących między podopiecznymi może być również jakość współpracy zespołu wychowawczego. Z przedstawionych w raporcie danych wynika, że personel boryka się z wieloma problemami w obszarze pracy wychowawczej (np. agresja rówieśnicza, przejawy „drugiego życia”, ucieczki, nadużywanie alkoholu przez wychowanków).

W placówce zatrudnionych jest 31 wychowawców. Blisko połowa z nich (15 osób) pracuje w placówce krócej niż rok, natomiast niemalże 1/3 kadry pracuje tam krócej niż 6 miesięcy (10 pracowników). Większość wychowawców posiada wykształcenie wyższe magisterskie w zakresie pedagogiki resocjalizacyjnej, specjalnej lub ogólnej. Cztery osoby posiadają wykształcenie wyższe w innym zakresie (filologia polska, wychowanie fizyczne, zarządzanie oraz nauki rolnicze), lecz uzupełnione studiami podyplomowymi z zakresu m.in. resocjalizacji i socjoterapii. Czterech wychowawców legitymuje się wykształceniem

licencjackim w zakresie pedagogiki lub pedagogiki resocjalizacyjnej. Przedstawiciele KMP mają wątpliwości co do merytorycznego przygotowania dwóch pracowników zatrudnionych na stanowisku pomocy wychowawcy. Posiadają oni wykształcenie wyższe magisterskie nie związane z pedagogiką resocjalizacyjną (informatyka w technice i nauczaniu, fizjoterapia). Ponadto w NMOW zatrudniony jest psycholog, pedagog i terapeuta oraz 17 nauczycieli, w tym 5 jest jednocześnie wychowawcami w internacie. Przedstawiciele KMP zwrócili się do dyrektora NMOW odrębnym pismem z prośbą o nadesłanie pełnej dokumentacji potwierdzającej kwalifikacje wychowawców.

Duża liczba pracowników z krótkim stażem pracy w Ośrodku może świadczyć o tym, że zespół nie jest wystarczająco skoordynowany. W tego typu pracy ważna jest natomiast konsekwencja w działaniu, ustalenie pewnych granic i ich przestrzeganie, klarowne rozwiązywanie problemów i czytelne postępowanie z wychowankiem. Wypracowanie wspólnych zasad działania oraz sposobów komunikacji jest szczególnie trudne w nowopowstałych placówkach.

W związku z powyższym w ocenie przedstawicieli KMP w takiej sytuacji należy zapewnić pracownikom pedagogicznym Ośrodka dodatkowe szkolenia m.in. z radzenia sobie ze stresem, postępowania z wychowankiem agresywnym, pracy z traumą, ochrony praw dziecka w prawie międzynarodowym i krajowym. Na powyższe wskazuje reguła 85 Reguł Narodów Zjednoczonych Dotyczących Ochrony Nieletnich Pozbawionych Wolności (Rezolucja Zgromadzenia Ogólnego 45/113) stanowiąca, iż *personelowi pracującemu z nieletnimi pozbawionymi wolności, umożliwiała się systematycznie szkolenia z zakresu wiedzy i umiejętności zawodowych, w szczególności z psychologii dziecka, pracy socjalnej i wychowawczej z dzieckiem, a także międzynarodowych standardów i norm dotyczących praw człowieka i praw dziecka.*

Ponadto korzystne byłoby zorganizowanie dla kadry placówki regularnych superwizji, które mogłyby przyczynić się do podniesienia jakości pracy.

6. Zalecenia

Na podstawie art. 19 *Protokołu fakultatywnego do Konwencji w sprawie zakazu stosowania tortur oraz innego okrutnego, niehumanitarnego lub poniżającego traktowania albo karaniami*, przedstawiciele Krajowego Mechanizmu Prewencji zalecają:

1. Dyrektorowi MOW w Rejowcu:

- 1.1. podjęcie kroków mających na celu przeciwdziałanie „drugiemu życiu” i zapewnienie wszystkim nieletnim bezpieczeństwa w MOW;

- 1.2. niezwłoczne zawiadomienie o podejrzeniu popełnienia przestępstwa;
- 1.3. sprawowanie odpowiedniego nadzoru nad podopiecznymi NMOW;
- 1.4. zapewnienie pracownikom pedagogicznym Ośrodka dodatkowych szkoleń m.in. z radzenia sobie ze stresem, postępowania z wychowankiem agresywnym, pracy z traumą, ochrony praw dziecka w prawie międzynarodowym i krajowym;
- 1.5. rozważenie zorganizowania dla kadry placówki regularnych superwizji, które mogłyby przyczynić się do polepszenia relacji pomiędzy personelem;
- 1.6. ponadto przedstawiciele KMP zwracają się do dyrektora placówki z prośbą o wyjaśnienie rozbieżności w przekazanych w dniu 18.03.2016 r. informacjach na temat liczby wychowanków NMOW.

2. Lubelskiemu Kuratorowi Oświaty:

- 2.1. sprawowanie rzetelnego nadzoru pedagogicznego oraz monitorowanie liczby i okoliczności zdarzeń niepożądanych w placówce.